



OP DE BRES VOOR GELETTERDE STUDENTEN

ROC Aventus en Bibliotheken
(Apeldoorn/Deventer/Zutphen)

LEZEN IN HET MBO



Of een jongere nu leert voor kapper, administratief medewerker, veiligheidsassistent of kraamverzorger, het vak Nederlands staat bij vrijwel elke mbo-opleiding op het rooster. In het mbo omvat dit vooral spelling en spreek- en schrijfvvaardigheid. Het lezen van fictie is, anders dan in het voortgezet onderwijs, niet wettelijk verplicht. Toch willen steeds meer mbo-opleidingen hier wel wat mee, om via het lezen van boeken hun studenten taalvaardiger te maken. Om opleidingen hierbij te helpen startte in 2017 de pilots de Bibliotheek *op school* in het mbo. Het Koning Willem I College in Den Bosch en Deltion College in Zwolle gingen hier als eerste mee aan de slag, iets later volgden ROC Midden-Nederland, locatie Amersfoort en ROC Aventus in Apeldoorn, Deventer en Zutphen. Net als bij de Bibliotheek *op school* po en vmbo werken school en lokale Bibliotheek samen om de taalvaardigheid via vrij lezen op school en thuis te bevorderen. De ervaringen van ROC Aventus en de bibliotheken in Apeldoorn, Deventer en Zutphen kun je lezen in deze brochure.

COLOFON

OPDRACHTGEVER

Kunst van Lezen

TEKST

Bea Ros

FOTO'S

Jørgen Koopmanschap

VORMGEVING

Lijn 1, Haarlem

VOOR MEER INFORMATIE

kunstvanlezen.nl | leesmonitor.nl | lezen.nl
debibliotheekopschool.nl | kb.nl

september 2019

OP DE BRES VOOR GELETTERDE STUDENTEN

Veel studenten van de niveau-2-opleidingen zijn niet taalvaardig genoeg. Daarom maakt de sector Zorg & welzijn van ROC Aventus op al haar vier locaties serieus werk van vrij lezen. Binnen de pilot de Bibliotheek op school mbo werken ze samen met drie bibliotheken en POI Rijnbrink. Zo weten de opleidingen zich verzekerd van een aantrekkelijke en actuele collectie.

Begin 2017 bezocht Astrid Eilert, mbo-docent Nederlands, de Nationale Onderwijstentoonstelling (NOT). Ze bleef stilstaan bij de stand van de Bibliotheek op school en raakte daar in gesprek. 'Zijn jullie ook op het mbo?', vroeg ze. De landelijke mbo-pilot was toen net gestart en helemaal de meest actuele informatie kreeg Eilert toen nog niet. Maar het zaadje was geplant.

Al enkele jaren merkten Eilert en haar collega's dat de leesvaardigheid van hun niveau 2-studenten steeds meer te wensen over liet. 'Uit allerlei publicaties en onderzoek kwam één remedie telkens naar voren: lees-kilometers maken. Dus gingen we onze eigen boekenkasten en kringloopwinkels plunderen en zeurden we onze familieleden gek om boeken. We startten elke les Nederlands met een kwartiertje vrij lezen.' Een mooi begin, maar Eilert wilde meer. 'Onze boeken sloten niet aan bij de wensen van studenten. Wil je jongeren aan het lezen krijgen, dan moeten ze kunnen kiezen. Als je niet van lezen houdt, dan heb je het goeie boek nog niet te pakken gehad.' Dankzij de NOT lag de oplossing voor het oprapen: de school moest gaan samenwerken met de openbare bibliotheek.

Goede strategie

Mbo niveau 2 gaat om basisberoepsgerichte opleidingen van één of twee jaar die voorbereiden op praktisch, uitvoerend werk. Bij de opleiding waar Eilert lesgeeft, dienstverlening, zijn het voornamelijk meiden. 'Het zijn jongeren die hun hele leven lang al in een hoekje zijn gedrukt, omdat ze cognitief niet mee konden komen. Diverse van hen zijn vanaf de basisschool met onvoldoende taalniveau doorgestroomd en hebben voortdurend ervaren hoe lastig lezen is en zetten zich daar dan tegen af: lezen is stom en dat kan en hoeft ik niet.'

Hans van Veluwen, teammanager Zorg & welzijn beaamt dat. 'Laaggeletterdheid onder deze groep studenten is een groeiend probleem en dat probleem zullen we moeten oplossen. Want we willen niet alleen goede beroepskrachten afleveren, maar ook volwaardige burgers die zich later kunnen redden in de samenleving.'

Van Veluwen stond dan ook vierkant achter Eilerts plan om samen te werken met de bibliotheek. 'Om studenten taalvaardig te maken heb je een adequate strategie nodig en de Bibliotheek op school is zo'n strategie. Daarmee krijg je jongeren aan het lezen.'

Ook de Gelderse bibliotheken waren, in het kader van een provinciale subsidieregeling al aan het nadenken over hun rol bij de aanpak naar meer geletterdheid. En er bestonden al enige een-op-eencontacten tussen Aventus en bibliotheken. Toen de opleiding dienstverlening op alle Aventus-locaties (zie kader) samenwerking met de bibliotheek zocht, kwam



ROC Aventus in het kort

- 5 locaties (2x Apeldoorn, 2x Deventer en Zutphen)
- circa 11.000 studenten
- 263 opleidingen verdeeld over vijf sectoren (Techniek & mobiliteit, Economie & handel, Zorg & welzijn, Creatieve industrie, Entree & educatie)

dBos-pilot

- niveau 2 opleiding dienstverlening – 20-30 docenten en 375 studenten

Partners

- POI Rijnbrink
- Bibliotheek Apeldoorn (CODA)
- Bibliotheek Deventer
- Graafschap Bibliotheken Zutphen/Lochem

Budget

- ROC Aventus: € 12.995,-
- POI Rijnbrink: € 3000 (wissel collectie mbo) en 60 uur coördinatie/ondersteuning
- 3 bibliotheken samen (Apeldoorn, Deventer, Graafschap Bibliotheken): € 2000 (helpt kosten lid maatschappen) en 110 uur
- Provincie Gelderland: € 5000 (aanpak laaggeletterdheid)
- Kunst van Lezen: € 7500

Succesfactoren

Uitvoerend niveau

- wisselcollectie op maat
- vrij lezen op het rooster
- gezamenlijk online werkdocument

Beleidsniveau

- de bibliotheek is niet louter leverancier, maar meedenkend partner
- korte lijnen tussen opleidingen en bibliotheken
- bovenlokaal regelt financieel-administratieve zaken, lokaal de inhoud

Strategisch niveau

- (financiële) steun van managers
- borging in curriculum

Praktische tips

- combineer leesbevordering met training in digitale vaardigheden
- geef voor de start voorlichting aan docententeam over de achtergronden en het belang van vrij lezen
- wijs studenten tijdens bibliotheekrondleidingen ook op de materialen die ze voor hun stage en latere beroep kunnen gebruiken
- vertel collega-docenten en managers over succes van de aanpak en samenwerking met de bibliotheek
- overtuig managers en directie van bibliotheek dat mbo een belangrijke doelgroep voor hen is
- AVG-tip: voor studentlidmaatschappen is meestal geen verwerkersovereenkomst nodig, want bibliotheken verwerken de persoonsgegevens die ze van de opleiding krijgen, alleen voor eigen doel en niet namens de opleiding.



de zaak in een stroomversnelling. Eilert, Van Veluwen, medewerkers van de drie betrokken bibliotheken en Erwin Karst van Rijnbrink (provinciale ondersteuningsinstelling (POI) in Gelderland en Overijssel) gingen om tafel zitten en vonden elkaar snel. Karst gaf daarna tijdens een teamoverleg nog een keer uitleg over de achtergronden en het belang van vrij lezen. 'Dat heeft echt bijgedragen aan het draagvlak ervoor.' Uiteindelijk resulteerde dit in een formele overeenkomst tussen de sectordirecteur Zorg en Welzijn en de directeur van Rijnbrink voor de Bibliotheek op school.

Wisselcollectie

Een van de speerpunten was om het vrij lezen waar Eilert en haar collega's al mee gestart waren, een impuls te geven. Voortaan staat er twee keer in de week een half uur vrij lezen op het rooster. Dat is extra tijd en gaat niet af van de lessen Nederlands.

Verder is geïnvesteerd in actueel en aantrekkelijk leesaanbod. Rijnbrink levert een wisselcollectie van 300 titels. Er is bewust gekozen voor een wisselcollectie in plaats van een vaste bibliotheek op school. 'Een wisselcollectie is niet alleen goedkoper, maar je kunt ook zorgen dat je altijd een

actuele en gevarieerde collectie onder handbereik hebt', legt Karst uit. Docenten nemen de boeken op verrijdbare kasten mee naar de vrijleesmomenten. Het was de bedoeling dat docenten Nederlands dit zouden doen, maar dat bleek roosterteknisch lastig. Daarom begeleiden nu ook andere docenten het vrij lezen. 'Daar ligt nog wel een verbeterpunt, want je kunt niet willekeurig wie daarvoor inroosteren', vertelt Eilert. 'Niet alle collega's hebben iets met lezen. We kunnen mensen wel overtuigen van het belang van vrij lezen, maar ze moeten studenten ook kunnen begeleiden. Als een student een boek helemaal niks vindt, moet je helpen om te kijken wat dan wel een geschikt boek voor hem of haar is.'

Ine Kamp (Graafschap Bibliotheken) denkt hardop mee: 'We zouden eens kunnen kijken of iemand vanuit de bibliotheek dit samen met docenten een of twee keer gaat invullen en hen leert hoe je jongeren leert kiezen en waar je op kunt letten.' Eilert voelt er wel voor en ook Karst knikt enthousiast. 'Het gaat er niet alleen om dat je ergens een kast of kar met mooie boeken neer zet, maar om wat je vanuit je opleiding studenten wilt leren en hoe je hen verder kunt helpen.'

Bibliotheekbezoek

Op basis van de nulmeting van de monitor de Bibliotheek op school mbo stelt de bibliotheek samen met de docenten een leesplan op: welke activiteiten zetten we op en aan welke expertise vanuit de bibliotheek hebben we behoefte? De drie betrokken bibliotheken en de POI hebben afgesproken dat gezamenlijk te doen. Marike Rienstra (Bibliotheek Deventer) neemt daarin het voortouw. 'Ik maak een overkoepelend plan, waar de anderen desgewenst nog lokale accenten in kunnen aanbrengen.' Een van de wensen uit het leesplan is dat alle studenten een eigen bibliotheekabonnement krijgen voor de stad waar ze de opleiding volgen. Dat bleek nogal wat technisch-administratieve voeten in aarde te hebben, daarom is er nu als tussenoplossing gekozen voor instellingsabonnementen (zie ook kader).

Aan het begin van het schooljaar brengt elke klas een bezoek aan de openbare bibliotheek, soms voorafgegaan door gastlessen op school. 'Ik praat met studenten over het belang van lezen: besef je wat lezen je kan brengen en waar je het voor gebruikt?', vertelt Elske de Jong (Archief, Museum en Bibliotheek CODA). 'Tijdens de rondleiding laat ik zien wat CODA allemaal nog meer te bieden heeft naast leesboeken, zoals een Fablab en gamezone, maar ook de studieruimtes. En ik laat ze altijd ook de afdeling informatieve boeken zien, waar ze boeken over hun vakgebied kunnen vinden.' Aan het eind mag iedereen een boek uitzoeken om te lenen. 'Het mooiste is als iedereen tevreden met een boek de deur uit gaat en ik moet zeggen: dat lukt behoorlijk goed.' Ze onderhoudt een mailgroep voor docenten Nederlands waarmee ze hen informeert over bijvoorbeeld leesacties.

Lijstjes maken van leuke boeken, jongens wijzen op dat fantastische fitnessboek, vertellen over waargebeurde boeken zoals Judas van Astrid Holleeder, tijdschriften en strips – allemaal manieren om jongeren inderdaad met leesvoer dat bij hen past weg te laten gaan. En natuurlijk zijn er altijd jongeren bij die niets moeten hebben van lezen. Eilert vertelt over een meisje dat echt weigerde. 'Toen zei een klasgenoot: "Dan moet je dat boek van Maria Mosterd eens lezen. Dat vind je vast wel mooi."' Ze begon erin en vrijdagmiddag kwam ze me vragen of ze het boek als-

Doe je digiding

Leesvaardigheid en digitale vaardigheden liggen in elkaars verlengde. Als je een DigiD wilt aanvragen moet je niet alleen weten op welke website je moet zijn, maar moet je ook de stappen kunnen lezen en begrijpen. Voor studenten van de niveau 2 opleidingen is dat nogal eens een obstakel. 'Dat is belangrijk om mee te nemen als je inzet op leesbevordering. Studenten begrijpen meteen het nut en de noodzaak van lezen als ze brieven en mails van DUO, de gemeente of school niet begrijpen', vertelt Erwin Karst van Rijnbrink.

Daarom sprongen Rijnbrink en Aventus in op de pilot van 'Doe je digiding! Jongeren en de digitale overheid'. Deze jongerenvariant van Digisterker is met ondersteuning van de Koninklijke Bibliotheek ontwikkeld voor de bovenbouw vmbo en onderbouw mbo. Er zijn zes tot acht modules van elk twee uur die een docent flexibel kan inzetten, al naar gelang het niveau van de groep. Na een presentatie aan de vier docenten burgerschap van de opleiding dienstverlening waren deze zo enthousiast dat ze enkele modules afgelopen studiejaar in hun lessen hebben uitgetoetst. De modules bieden echt meerwaarde, vonden de docenten, dus komend studiejaar staan de modules weer op het lesprogramma. Het is de bedoeling om de lessen op school aan te vullen met digi-sprekken in de lokale bibliotheek.

<https://doejedigiding.nl>

Beluister het **radio-interview** met Eilert en studenten bij 'Sprakmakers' (11 juni 2019)



Lid van de bibliotheek

Een lidmaatschap van de openbare bibliotheek is een belangrijk onderdeel in de samenwerking tussen ROC Aventus en de bibliotheken: met een individueel lidmaatschap breng je de complete bibliotheekcollectie van Nederland onder handbereik van de studenten. Het technisch regelen hiervan en het koppelen van de school- en de bibliotheekpas bleek in deze pilot een lastige en tijdrovende klus. Daarom is als tussenoplossing gekozen voor instellingsabonnementen. Deze staan op naam van de docent of school. Met een bijbehorende groepspas kunnen studenten tijdens klassenbezoeken aan de bibliotheek boeken en andere materialen lenen, doorgaans voor een langere uitleentermijn dan bij de reguliere abonnementen. Nadeel is wel dat lenen altijd via de docent of school moet en dat docent en school verantwoordelijk zijn voor het op tijd weer inleveren van de geleende boeken en het betalen van eventuele boetes bij het te laat inleveren of kwijtraken van boeken.

tublieft alstublieft mee naar huis mocht nemen. Na het weekend kwam ze terug en vertelde ze dat ze voor het eerst in haar leven een boek had uitgelezen. Dat zijn de mooiste verhalen en die gebeuren ieder jaar weer.' Jongeren de drempel overhelpen, dat is waar het om draait, beamen de bibliotheekmedewerkers. 'Soms heb je een klas die echt de hakken in het zand zet en onder druk van de groep onverschillig doet. Maar altijd merk je aan sommige leerlingen dat ze het stiekem toch wel interessant vinden. En laatst zei iemand: nou ik hier geweest ben, krijg ik geloof ik wel weer zin in lezen', vertelt De Jong. Kamp vult aan: 'Er zaten voorheen nooit mbo-studenten in onze bibliotheek, nu wel. Dus het heeft geholpen hen over die drempel te helpen.'

Rompslomp

Vier ROC-locaties, drie lokale bibliotheken en een POI en dat ook nog eens over de provinciegrenzen heen. Hoe houd je dat een beetje werkbaar en overzichtelijk? Geen probleem, vinden de betrokken medewerkers, aangezien ze goede afspraken hebben gemaakt. En dingen niet moeilijker maken dan ze zijn. Zo fungeert Rijnbrink als contractpartner voor Aventus. 'Dat is een stuk efficiënter en prettiger dan met elke bibliotheek afzonderlijk overleggen', licht Karst toe. 'Dat elke bibliotheek een andere prijs voor instellingsabonnementen heeft bijvoorbeeld, daar hoeven wij de school niet mee lastig te vallen, dat regelen we onderling wel.' Voor de lokale bibliotheken betekent die constructie van Rijnbrink ook winst. 'Wij kunnen alle financiële en administratieve rompslomp aan Erwin overlaten en ons concentreren op de inhoudelijke dienstverlening', vertelt Kamp.

Via mail, telefoon en vooral ook via een online gedeeld werkdokument houden Karst, Kamp, De Jong en Rienstra elkaar op de hoogte van wat ze doen. 'In dat document staan alle onderdelen uit het contract, inclusief begroting van tijd en geld. Per locatie kan iedereen daar de gemaakte uren en kosten in kwijt', legt Karst uit. 'Zo hebben we met zijn allen altijd de meest actuele stand van zaken en zien we snel of we nog in de pas lopen.'

Op dit moment doen ze het met de mensen die ze hebben. Budget voor een aparte leesconsulent die op het ROC werkt, is er nog niet. 'We zijn klein begonnen met de mensen en de middelen die we hebben', zegt Karst. 'En daar zit volgens mij ook de kracht. Als je het meteen heel groot maakt, wordt het ook ingewikkeld. We bouwen het liever in kleine stapjes op.'

Stip op de horizon

En die kleine stapjes lijken te werken. Niet alleen worden studenten ontvankelijker voor lezen, Eilert ziet ook hoe collega's bij andere opleidingen binnen de sector Zorg en welzijn ook zijn gestart met vrij lezen. 'Overall kampen opleidingen met taalzwakke studenten. In een bijeenkomst met de taalexperts van Aventus hebben wij gewezen op het belang van vrij lezen en ons project gepromoot. En ook tijdens de studiedag van Aventus voor al het personeel heb ik erover verteld. Docenten zien de meerwaarde en zijn benieuwd hoe wij dat aanpakken. Mijn eerste tip is altijd: begin gewoon en zoek contact met de bibliotheek. Die samenwerking is cruciaal. Zij hebben de expertise in huis.'



De bibliotheken merken dat het begint door te sippelen. Bij Creative industries (mbo-4) werken sommige opleidingen inmiddels ook met boekenkarren. En ze krijgen vragen van entree-opleidingen (mbo-1) en de bouw- en kappersopleiding (mbo-2) die ook willen samenwerken. Ze houden alles bij in hun gezamenlijke online document en Karst benut alle signalen om het binnen de bibliotheekorganisaties een niveau hoger te brengen. 'Onlangs heb ik gesproken met de managers en directeurs van de drie bibliotheken en duidelijk gemaakt dat het mbo een doelgroep is die structureel thuishoort in het beleid van hun bibliotheek.' Eilert droomt intussen van een bibliotheekdependance op de hoofdlocatie van Aventus met een deskundige leesconsulent die studenten ondersteunt. 'Dat is mijn stip op de horizon. Volgens mij moeten we de krachten Aventus-breed gaan bundelen.'

Haar manager Hans van Veluwen ziet die bibliotheek op locatie er nog niet een-twee-drie komen, maar uitbouw naar andere opleidingen is zeker ook zijn ambitie. Een andere, minstens zo belangrijke ambitie is om vast te houden wat nu in beweging is gezet en te voorkomen dat het een eendagsvlieg wordt. We moeten zorgen dat onze studenten taalvaardig worden. Ook zonder subsidie van Kunst van Lezen gaan we hiermee door.' Dat is precies wat deze pilot tot een succes maakt, stelt Karst. 'Het initiatief kwam van onderop, van docenten die iets wilden doen met leesbevordering. Maar de combinatie met een teammanager die hen steunt en zich ervoor in zet, zorgt dat het ook geborgd wordt in het curriculum. Als leesbevordering alleen afhangt van die ene enthousiaste docent is het veel te kwetsbaar.' ■



KUNST VAN LEZEN

Kunst van Lezen (Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek) is het preventieve onderdeel van het actieprogramma *Tel mee met Taal* van het kabinet om laaggeletterdheid te voorkomen en te bestrijden. Kunst van Lezen bestaat uit de programmalijnen *BoekStart*, de *Bibliotheek op school* en leesbevorderingsnetwerken.

DE BIBLIOTHEEK OP SCHOOL

Kunst van Lezen stimuleert sinds 2009 duurzame samenwerking op het gebied van leesbevordering en informatievaardigheden tussen bibliotheken en basisscholen door middel van de aanpak de *Bibliotheek op school*. Dit is een aanpak die zich richt op het optimaliseren van de samenwerking tussen scholen en bibliotheken. Centrale elementen daarbinnen zijn: het versterken van de leesomgeving op school (bijvoorbeeld door het inrichten van een hoogwaardige schoolbibliotheek), het aantonen van de effectiviteit van het programma en het vergroten van de deskundigheid van intermediairs op het gebied van leesbevordering en informatievaardigheden.

Vanaf 2013 bestaat de *Bibliotheek op school* op middelbare scholen, met name binnen het vmbo. Sinds 2017 is Kunst van Lezen gaan inzetten op de *Bibliotheek op school* mbo. Eerst door middel van enkele pilots, waaronder die op het ROC Aventus in Apeldoorn, Deventer en Zutphen. Deze pilot is beschreven in deze brochure: *Op de bres voor geletterde studenten. ROC Aventus en bibliotheken Apeldoorn, Deventer en Zutphen*.